

Karin
Šerman

Arhitektonski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

DOI:
10.17685/Peristil.61.21

Tomislav Premerl (1939.–2018.)

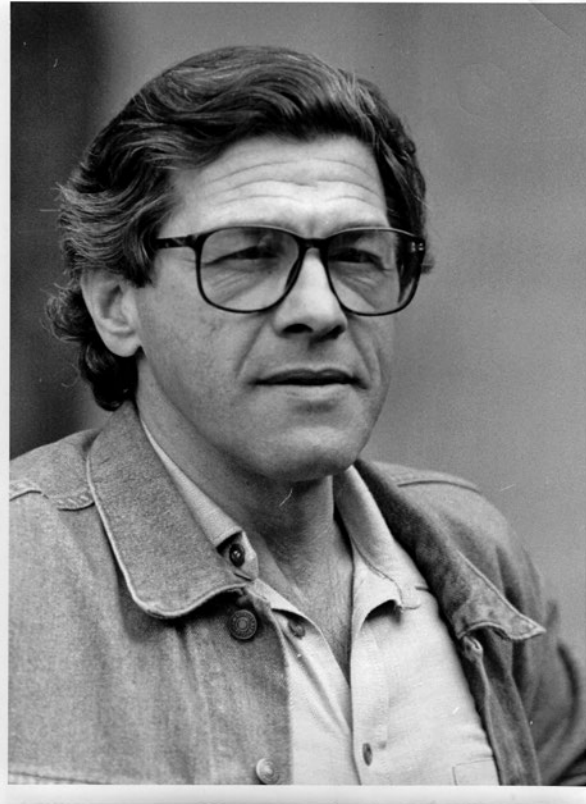

foto: Boris Kovačić, 19. ožujka 1990.

Kao i svaki pravi arhitekt, dr. Tomislav Premerl gradio je kuće. Složene, razrađene, promišljene, slojevite, intrigantne. Pritom i ponešto specifične. Naime, kuća koju imam na umu i koju je dr. Premerl tako suvereno gradio posebna je kuća – velika kuća arhitekture. S pomno razvedenim zasebnim jedinicama, u sebi zaokruženim i jedinstvenima, a opet međusobno blisko povezanim. Jedinice te kuće, svaka po-naosob, u sebi su bile čitavi svjetovi, neslučenih dimenzija i specifičnih prostornih ambijenata i atmosfera. U njima su svoje mjesto dobivala raznolika lica arhitekture: i projektiranje, i konzervacija, i istraživanje, i crtanje, i pedagogija, i pisanje, i publiciranje, i profesionalno i društveno angažiranje. Svi su oni tvorili zasebne bogate odaje, no uvijek integrirane u skladnu i nerazdvojivu arhitektonsku kompoziciju i cjelinu. Dr. Premerl gradio ih je redom sve – razvijao, proširivao, nadograđivao, posvećujući im se svima nepodijeljeno predano, s istom zanesenošću, interesom, ozbiljnošću, nabojem i žarom.

Sobu konzervacije prakticirao je još od studentskih dana. Kroz život ju je sustavno punio biserima: od obnovljenih kontinentalnih drvenih kapela, preko romaničkih i gotičkih crkvice Krka, Raba, Makarske, Tučepa. Tu se radala ljubav za baštinu, za povijesne slojeve i naslijeđe, a paralelno propitali načini njihova primjerenog tretmana i očuvanja.

Potom soba pedagogije, u kojoj se nesebično dijele usvojena i razvijena znanja. Od onih temeljnih, elementarnih, pa sve do rafiniranijih i složenijih: od nastavničkog angažmana u Građevinskom školskom centru pa sve do istraživanja prostora duhovnosti na Teološkom studiju i Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu. Pa i dalje, kroz brojne angažmane na doktorskim studijima sveučilišta u Zagrebu i Zadru te mentorstvima doktorskih disertacija.

Potom projektantska soba, soba čiste arhitektonske produkcije. Ovdje nesumnjivo suvereno prevladavaju djela sakralne namjene – brojne crkve i pastoralni centri: od crkve Sv. Apostola u Retkovcu, Sv. Benedikta u Mičevcu, crkve u Čulincu i tolike druge. Kod svih je uočljiva složenost prostornog koncepta koji se dosljedno pretače u razrađenost detalja i opreme.

Potom soba crtanja arhitekture – njezina istraživanja kroz skicu, potez, studiju, kroki. I opet, soba se čarobno puni brojnim motivima – od samih građevina, urbanih ambijenata pa sve do prirodnih krajolika, kontinentalnih i jadranskih, i to donesenih u čitavoj skali tehnika, od ugljena, olovke, flomastera, pastela. U svima je vidljiv neosporan likovni dar i nerv, impozantna crtačka strast i senzibilitet.

Potom soba pisanja, koja sve prethodne odaje povezuje poput kakvog bespriječnog sustava komunikacija. Medij pisane riječi, kultura teksta i potreba tekstualnog artikuliranja misli bitno određuju dr. Premerla. Svojim napisima, još od doba studija, sustavno popraća aktualne arhitektonske pojave i bitna likovna i društvena događanja. Nebrojani eseji, pregledi, članci, komentari, mnoštvo tema, pitanja, rasprava, polemika, i čitava serija časopisa, glasila, platformi i objava, kojima se obraća i stručnim krugovima, ali i široj kulturnoj javnosti.

Potom znanstveno-istraživačka soba, precizna i fokusirana, dr. Premerlu posebno važna i duboko imanentna. Centrira se oko doktorske disertacije obranjene 1985. na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, pod nazivom *Hrvatska arhitektura između dva rata – nova tradicija*. Iz nje će, četiri godine kasnije, proizaći njegova stožerna knjiga, ubrzo kulturna i antologijska, koja postaje apsolutno nezaobilazna platforma za daljnja istraživanja hrvatske moderne i suvremene arhitekture. Ovaj segment Premerlove kuće pritom se razotkriva i kao sam konceptualni temelj i pouzdani teorijski oslonac čitave nadgradnje, sa središnjom tezom o arhitektonskom modernizmu kao okosnici i sudbinskoj trajektoriji hrvatske suvremene arhitekture. I ova soba, građena od knjiga, s vremenom se sustavno širila, nizom važnih naslova, od *Nastajanja u suncu – eseja o makedonskoj arhitekturi* do razmatranja *Zagreba kao grada moderne arhitekture*.

Tu su još i bitne sobe publicističkog i šireg profesionalnog angažmana. Njih tvori čitava množina aktivnosti, prvenstveno sudjelovanja u uređivanju ključnih stručnih časopisa – *ČIP-a*, *Arhitekture*, *Prostora* – pa do vođenja središnjih stručnih tijela – dopredsjedništva UHA-e i vođenja njezine Nakladničke djelatnosti. Ističe se, također, i dugogodišnje plodno djelovanje u Leksikografskom zavodu, na uređivanju tema iz područja arhitekture i likovne kulture. I važan angažman u Matici hrvatskoj, gdje od početka časopisa *Vijenac* u njemu sudjeluje autorskim priložima i u kojem je jedno vrijeme i urednik domene arhitekture, a gdje do samoga kraja vodi Matičin Odjel za arhitekturu.

Uistinu, šetnju razgranatim sobama Premerlove kuće arhitekture nemoguće je zaustaviti, a u svakoj od njih mogli bismo boraviti i istraživati danima. Relevantnost njihova sadržaja odavno je prepoznata – za svoje je djelo dr. Premerl nagrađen istaknutim nagradama: nagradom „J. J. Strossmayer“ HAZU-a za publicistički rad 1994. godine i nagrade „Neven Šegvić“ Udruženja hrvatskih arhitekata 2010. za sveukupan teorijsko-publicistički rad na području arhitekture i urbanizma.

Gradnju ove Premerlove kuće željeli smo pratiti i dalje, znajući koliko još prostora ima za njezino širenje. Dapače, tako smo se nekako s dr. Premerlom nedavno bili i

dogovorili. Naime, predstavljanje 3. izdanja knjige *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata* održalo se pred malo više od dvije godine, krajem 2015. Nakon toga stigla je i nova knjiga, *Povijesnost arhitekture*, koju smo predstavili tek nedavno, krajem prošle godine. Tom prilikom dogovoren je i skori novi susret, u proslavi novoga budućeg rada, u uspostavljenom ritmu stvaralačkog zamaha.

I to kao da još uvijek čekamo. Naglost ovoga odlaska gotovo je nepojmljiva i, nama kolegama, gotovo neprihvatljiva. Planirao je još toliko toga, sve jedinice njegove otvorene kuće još su se bitno punile i nadograđivale. I što sada? Kako dalje? Ne preostaje nam nego s krajnjom pažnjom prigriliti tu prebogatu ostavštinu i pokušati je dalje čuvati i razvijati: jer, struktura kuće je postavljena, teorijski temelji utvrđeni, a svi prostori otvoreni. Pred tako vrijednim darom možemo se kao struka tek duboko pokloniti i s velikom zahvalnošću brižno prihvatiti i dalje njegovati.

No, otišao je dobar duh te kuće. Njegov poslovični entuzijizam, uvijek pozitivnu energiju i trajnu vjeru u smisao i snagu arhitekture bit će nemoguće nadoknaditi i, svakako, nemoguće zaboraviti. No, on se iz sakralnih prostora svojih ostvarenja sada preselio u nove i neslućene prostore duha. I, sigurna sam, već istražuje i sanja neke nove, najljepše arhitekture.

Hrvatska je, pak, arhitektura izgubila svog velikog zaljubljenika i trajnog zagovornika, vrsnog poznavatelja i neumornog istraživača. A svi mi, koji smo ga malo bliže poznavali – a tu nas je, vjerujem, toliko mnogo – velikog i vjernog prijatelja i, iznad svega, plemenitog i dobrog čovjeka. Njegovoj supruzi Nadi i sinu Danielu s obitelji izražavam iskrenu sućut, a u ime svih nas kolega, na svemu što nam je značilo i dao, iskrena mu i trajna hvala.

Govor održan na pogrebu na Mirogoju 11. travnja 2018. godine.